

بررسی میزان آشنایی و بهره‌گیری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال از کتابخانه

دکتر ناهید بنی اقبال^۱
لیلا اسدی^۲

چکیده

کتابخانه‌های دانشگاهی و دانشکده‌ای، از مهم‌ترین مراکز اطلاع‌رسانی و اشاعه دانش هستند که اطلاعات مورد نیاز پژوهشگران را در زمینه‌های موضوعی مختلف در اختیار آنها قرار می‌دهند و دانشجویان نیز می‌توانند برای تهیه منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود به آن رجوع کنند. آشنایی با شیوه بهره‌گیری از کتابخانه جایگاه قابل توجهی در آموزش دانشجویان دارد. استفاده از کتابخانه بستگی به آشنایی هر دانشجو با کتابخانه و نیاز اطلاعاتی او دارد. تصور می‌شود اکثر دانشجویان با نحوه استفاده از کتابخانه و منابع آن آشنا نیستند که باعث عدم بهره‌گیری مطلوب آنها از کتابخانه می‌شود. هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان آشنایی و بهره‌گیری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال از کتابخانه و همچنین تعیین و شناسایی میزان آشنایی این دانشجویان با انواع خدمات کتابخانه و منابع کتابخانه‌ای است. این پژوهش به روش پیمایشی انجام گرفته، ابزار گردآوری اطلاعات آن پرسشنامه بوده که در قالب ۱۷ سؤال تهیه و تنظیم گردیده است. نتایج نشان داد که دانشجویان با فعالیت‌ها و بخش‌های مختلف کتابخانه دانشکده خود آشنایی ندارند و بیشترین دلیل آنها برای مراجعه به کتابخانه، مطالعه درسی است. همچنین نتایج نشان داد که کتابداران نقش بسیار مهمی در آموزش دانشجویان ایفا می‌کنند و آموزش در زمینه شیوه بهره‌گیری از کتابخانه، با همکاری کتابداران و استادان، نتایج چشمگیری را به همراه خواهد داشت. فقدان منابع کافی در کتابخانه‌ها، بیشترین سهم را در عدم مراجعه دانشجویان به کتابخانه‌ها دارد.

کلیدواژه‌ها

بهره‌گیری، دانشجویان، کتابخانه‌های دانشکده‌ای، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

۱. دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی فرهنگستان زبان و ادب فارسی

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران asadi96@yahoo.com

مقدمه

از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نهادهای آموزشی هر کشور، دانشگاه‌ها هستند که تعلیم و تربیت و آموزش دانشجویان در رأس اهداف اولیه آنان قرار دارد و برای رسیدن به آن فعالیت‌های آموزشی مختلفی انجام می‌گیرد.

کتابخانه به عنوان بخش مهمی از دانشگاه، نقش شایانی را در تکمیل آموزش دانشجویان ایفا می‌کند. هزاران سال است که کتابخانه‌ها به اشکال مختلف وجود داشته‌اند. جهان امروز، جهان اطلاعات، ارتباطات، و دانش است، از این رو توسعه علوم مختلف، عامل مهمی در پیشرفت هر جامعه‌ای محسوب می‌شود؛ گفته می‌شود کتابخانه از نشانه‌های بارز بالندگی فرهنگ و تمدن و مایه گسترش دانش و قوام آیین‌نامه‌ها و استحکام باور ملت‌هاست (۲: ۲۲۴). امروزه، با رشد روزافزون اطلاعات و دانش در زمینه‌های مختلف موضوعی و نیاز پژوهشگران و محققان به اطلاعات روزآمد و جدید، تأسیس و ایجاد مراکز و سازمان‌هایی که بتوانند این اطلاعات را به نحو مطلوب سازماندهی کرده و اشاعه دهند، از اهمیت زیادی برخوردار است و کتابخانه‌ها، به‌ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی و دانشکده‌ای، بخشی از این رسالت مهم را بر عهده دارند. کتابخانه‌های دانشگاهی یکی از مهم‌ترین مراکز اطلاع‌رسانی و اشاعه دانش هستند که اطلاعات مورد نیاز پژوهشگران را در زمینه‌های موضوعی مختلف در اختیار آنها قرار داده و محلی است که دانشجویان برای تهیه منبع اطلاعاتی مورد نیاز خود، می‌توانند به آن رجوع کنند.

استفاده از کتابخانه بستگی به آشنایی هر دانشجو با کتابخانه و نیاز اطلاعاتی او دارد و

تصور می‌شود اکثر دانشجویان با نحوه استفاده از کتابخانه و منابع آن آشنا نبوده و این باعث عدم بهره‌گیری مطلوب آنها از کتابخانه می‌شود. عدم آگاهی دانشجویان از کتابخانه، ممکن است از استفاده از برگه‌دان شروع شود و تا استفاده از منابع الکترونیکی و پایگاه‌های پیوسته ادامه یابد. مشکل استفاده از کتابخانه از دیرباز بین همگان خصوصاً دانشجویان مشهود بوده است و به نظر می‌رسد که تعداد زیادی از دانشجویان با نحوه استفاده از کتابخانه و منابع آن آشنا نیستند و نمی‌توانند نیاز اطلاعاتی خود را برطرف کنند.

بیان مسئله

در سال‌های اخیر با توجه به اهمیت و گسترش کتابخانه‌ها در سطح جهانی و همگام شدن آنها با پیشرفت‌های جهانی، برنامه‌های آموزشی در مورد کتابخانه حائز اهمیت است. با در نظر گرفتن نقش تحقیق در توسعه، ضرورت آشنایی دانشجویان با شیوه بهره‌گیری از کتابخانه نمایان‌تر می‌شود.

در کشور ما، دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان یکی از بزرگ‌ترین نهادهای آموزشی و با دارا بودن کتابخانه‌های موضوعی متناسب با نیاز دانشجویان، نقش بسزایی در تکمیل آموزش دانشجویان ایفا می‌کند.

این پژوهش می‌کوشد تا به این پاسخ برسد که میزان آشنایی و بهره‌گیری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال از کتابخانه‌های این واحد دانشگاهی چه میزان است و چرا آموزش بهره‌گیری از کتابخانه برای همه دانشجویان مفید خواهد بود.

همچنین سعی دارد میزان آشنایی و بهره‌گیری دانشجویان دانشگاه مذکور از کتابخانه‌های این

دانشگاه را مطالعه کرده و میزان شناخت و توانایی آنها را در بهره‌گیری از خدمات و منابع کتابخانه مشخص کند تا کمی‌ها و کاستی‌ها را یافته، مشکلات دانشجویان در استفاده از کتابخانه بررسی و در جهت رفع آن پیشنهادهای ارائه کند.

اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان آشنایی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال با کتابخانه و همچنین تعیین و شناسایی میزان بهره‌گیری این دانشجویان از انواع خدمات کتابخانه‌ای این واحد دانشگاهی است.

هدف دوم این است که برنامه‌ریزان را نسبت به نیاز برنامه‌ریزی برای آشنایی و آموزش دانشجویان آگاه کند و در نهایت راهکارها و پیشنهادهای را بر اساس یافته‌ها ارائه دهد.

سوالات پژوهش

۱. چند درصد از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال عضو کتابخانه دانشکده خود هستند؟

۲. میزان مراجعه دانشجویان به کتابخانه‌های دانشکده‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال چقدر است؟

۳. میزان آشنایی این دانشجویان با فعالیت‌ها و بخش‌های مختلف کتابخانه چقدر است؟

۴. اهمیت آموزش استفاده از کتابخانه از دید دانشجویان چه میزان است؟

۵. دلایل عدم آشنایی دانشجویان با کتابخانه چیست؟

۶. آیا در واحد دانشگاهی تهران شمال، آموزشی در زمینه بهره‌گیری از کتابخانه انجام می‌شود؟

۷. دانشجویان در یافتن منابع و اطلاعات مورد نیاز، چه شیوه‌هایی را به کار می‌برند؟

۸. از نظر دانشجویان میزان علاقه‌مندی و توانایی کتابداران این واحد دانشگاهی در ارائه خدمات به آنها چقدر است؟

۹. دلایل استفاده دانشجویان از کتابخانه چیست؟

۱۰. آیا از نظر دانشجویان مجموعه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال جوابگوی نیاز آنها می‌باشد؟

فرضیه پژوهش

بیش از نیمی از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، فاقد مهارت و آموزش‌های لازم در زمینه بهره‌گیری مطلوب از کتابخانه هستند.

متغیرهای اساسی پژوهش

متغیر مستقل: دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

متغیر وابسته: میزان آشنایی و بهره‌گیری از کتابخانه.

روش پژوهش، ابزار، و روش گردآوری اطلاعات
این پژوهش به روش پیمایشی انجام گرفته است و ابزار گردآوری اطلاعات آن پرسشنامه بوده که در قالب ۱۷ سؤال تهیه و تنظیم شده است.

پس از نمونه‌گیری‌های اولیه تعداد معینی از پرسشنامه‌ها در اختیار جمعی از دانشجویان این واحد دانشگاهی، که عضو کتابخانه بودند، قرار گرفت تا اطلاعات مورد نظر جمع‌آوری شود.

محدودیت‌های پژوهش

عدم تکمیل مناسب برخی پرسشنامه‌ها، و عدم همکاری مطلوب برخی از افراد جامعه پژوهش از مشکلات این تحقیق بوده است.

جامعه پژوهش

جامعه مورد بررسی در این پژوهش، دانشجویان عضو کتابخانه‌های دانشکده‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال هستند که تعداد آنها ۱۲,۹۶۳ نفر بود و از این میان تعداد ۳۵۸ دانشجو به عنوان نمونه انتخاب شدند، فقط ۳۰۹ پرسشنامه تکمیل شد. به این ترتیب تعداد دانشجویان جامعه آماری در این پژوهش ۳۰۹ نفر است.

شیوه نمونه‌گیری

از آنجا که در بدو امر، هیچ‌گونه اطلاعی در مورد مشخصات جامعه آماری در دست نبود، برای برآورد حجم نمونه، ابتدا، نمونه‌گیری مقدماتی انجام گرفت. برای این کار با توجه به تعداد اعضای کتابخانه‌ها، تعداد ۱۰۰ پرسشنامه به طور تصادفی بین افراد توزیع شد و پس از جمع‌آوری آنها، با ملاک قرار دادن برآورد افرادی که بیش از سه بار در هفته به کتابخانه مراجعه می‌کنند، با خطای ۵ درصد، حجم نمونه اصلی ۳۵۸ نفر برآورد شد. نسبت مذکور در نمونه مقدماتی، برابر با ۳۶ درصد به دست آمد، و با استفاده از فرمول برآورد حجم نمونه در روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، حجم نمونه اصلی برابر با ۳۵۸ محاسبه شد و بر اساس تعداد دانشجویان هر دانشکده تقسیم شد و نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده انجام گرفت.

شیوه تجزیه و تحلیل یافته‌ها

اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد و یافته‌های آن به شکل آمار و ارقام و جداول به کمک نرم افزار Excel تهیه و نتایج نیز با نرم افزار spss تجزیه و تحلیل شد.

پیشینه تحقیق

در ایران مطالعاتی در مورد بررسی میزان آشنایی و استفاده از کتابخانه‌ها انجام گرفته است، اما تاکنون چنین پژوهشی در مورد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال انجام نشده است.

صمدی در ۱۳۷۵ در پایان‌نامه خود با عنوان "بررسی میزان آشنایی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای علوم پایه دانشگاه تبریز با منابع مرجع تخصصی" به این نتایج رسیده است:

منابع مرجع به دلیل عدم احراز جایگاه اصلی خویش، کمتر مورد استفاده و شناخت دانشجویان است، چون آنها قبل از رجوع به منابع مرجع، در کتاب و مجله‌ها به جست‌وجوی مطلب موردنظر خویش می‌پردازند. اکثر آنها موافق لزوم شناساندن عملی و تئوری منابع تخصصی و غیرتخصصی بودند (۳).

پوراحمد در ۱۳۷۴ در پایان‌نامه خود با عنوان "بررسی میزان استفاده دانشجویان از منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ای دانشگاه امام حسین در سال ۱۳۷۴-۷۵" هدف خود را از تحقیق، بررسی نظرات دانشجویان درباره دلایل و چگونگی استفاده از منابع کتابخانه‌ای و دستیابی به نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌های دانشگاه امام حسین و نحوه ارائه خدمات این کتابخانه‌ها بیان می‌دارد. نتایج نشان داد که اکثر دانشجویان با خدمات امانت بین کتابخانه‌ای آشنایی ندارند، بیشترین

درصد مراجعه‌کنندگان در مقطع کارشناسی هستند و اکثریت آنها را دانشجویان رشته‌های فنی مهندسی و علوم پایه تشکیل می‌دهد، اکثر کتابخانه‌ها فاقد کتابدار متخصص و کادر قوی بوده و ارائه خدمات توسط کادر وظیفه صورت می‌گیرد. مقررات امانت مورد قبول اکثریت دانشجویان است، فضای کافی جهت مطالعه در دانشکده‌ها بسیار کم است، بخش مرجع و بخش نگهداری پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های علمی وجود ندارد، در اکثر کتابخانه‌ها کامپیوتر وجود ندارد (۱).

بررسی در مورد استفاده دانشجویان از کتابخانه دانشگاه میدوگوری نیجریه توسط آمپکا^۳ انجام گرفت و اطلاعات زیر به دست آمد:

زمان صرف شده توسط دانشجو برای استفاده از خدمات و جست‌وجو در کتابخانه، موضوعات مورد علاقه دانشجویان، دلایل عجز و ناتوانی دانشجویان در استفاده از کتابخانه و در آخر پیشنهاد شد تا دوره‌های آموزشی روش استفاده از کتابخانه برای دانشجویان ارائه شود (۴: ۱۹). در بررسی دیگری با عنوان "دلایل و چگونگی استفاده از کتابخانه دانشگاه" که توسط جیاوو^۴ در سال ۱۹۹۷ انجام گرفت از ۵۲۲ دانشجوی دانشگاه مرکزی ارکانزاس، دانشکده باروچ، و دانشگاه شهر نیویورک اطلاعاتی در مورد اینکه دانشجویان اغلب چه زمان‌هایی و به چه دلایلی به کتابخانه مراجعه می‌کنند، جمع‌آوری گردید. برای بهتر شدن کیفیت کار، اطلاعات مورد نیاز از دانشجویان عضو کتابخانه‌ها که از آن

استفاده می‌کردند، جمع‌آوری شد. آمار به دست آمده نشان داد که اکثریت دانشجویان حداقل یک بار در هفته از کتابخانه استفاده کرده‌اند و بیشترین دلیل آنها برای استفاده از کتابخانه، امانت کتاب و مقالات مجلات برای پژوهش، مطالعه برای امتحانات، استفاده از نمایه‌های کامپیوتری و جست‌وجوی پیوسته بوده است. اکثر دانشجویان مذکر بوده و دارای مهارت و آمادگی لازم برای استفاده از کتابخانه بودند و چون مطالعه در تنهایی را ترجیح می‌دادند و اضطراب کمی از کتابخانه داشتند، از آن استفاده کرده‌اند. دانشجویان به دلایل مختلفی مانند مطالعه نشریات جاری، مطالعه متون شخصی، استفاده از نمایه‌های کامپیوتری، جست‌وجوی پیوسته، و ملاقات دوستان خود به کتابخانه مراجعه کرده‌اند (۶: ۲۰-۲۴).

دیوری^۵ استفاده دانشجویان را از کتابخانه در دانشگاه کل مورد بررسی قرار داد. موارد مورد بررسی در این پژوهش، کتابخانه و خدمات آن، مدیریت، کارکنان، ساختمان و فضا و ایمنی کتابخانه بوده است. وی پرسشنامه‌ای بین ۳۸۹ نفر از دانشجویان توزیع و نحوه استفاده آنها از کتابخانه را بررسی کرد و به این نتایج دست یافت:

۴۴ درصد از دانشجویان از منابع کتابخانه استفاده نمی‌کنند؛ ۴۴ درصد از فهرست مؤلف، ۳۵ درصد از فهرست عنوان، ۶ درصد از فهرست موضوعی استفاده می‌کنند؛ ۲۲ درصد از کتابدار سؤال می‌کنند، ۹۳ نفر بیان کردند که در پیدا کردن منبع مورد نظر خود موفق نبوده‌اند؛ و ۷۸

3. Ampka

4. Jiao

5. Dury

نفر منبع مورد نیاز را در قفسه پیدا نکرده‌اند؛ ۳۴ درصد اوقات فراغت خویش را به وقت گذرانی و مطالعه گذرا صرف کرده‌اند.

بر اساس این نتایج، دلیل نبود منابع در کتابخانه این بوده است که یا در امانت بوده‌اند یا شخص دیگری در حال استفاده از آن بوده است. حجم بسیاری از درخواست‌های دانشجویان، در جست‌وجوی کامپیوتری به صورت عبارت‌های بسیار کوتاه و حوزه موضوعی تجسسی بسیار مبهم و نارسا بوده است (۵:۳-۶).

بررسی دیگری در مورد ۴۰۸۴ نفر از دانشجویان کانادایی مشغول به تحصیل، توسط پل ویلیامز انجام شد. وی قابلیت‌های دانشجویان در استفاده از کتابخانه و عوامل مؤثر بر آن را بررسی کرد، همچنین خصوصیات دانشجویان و مشکلاتی که استفاده از کتابخانه را محدود می‌ساخت مورد

مطالعه قرار داد (۷: ۳۱-۴۸).

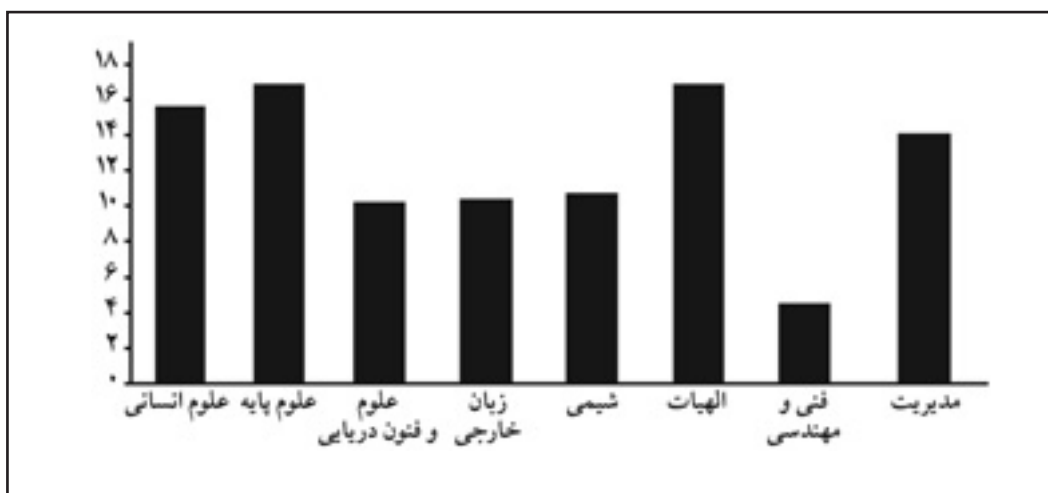
بررسی یافته‌های پژوهش

بیشتر پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه (مراجعان کتابخانه) از دانشکده علوم پایه بوده‌اند (۱۶/۵ درصد)، دانشکده الهیات (۱۵/۹ درصد) و دانشکده علوم انسانی (۱۵/۵ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار داشتند.

۹۳/۲ درصد از پاسخ‌دهندگان در حال تحصیل در مقطع کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی بوده‌اند. ۳/۹ درصد از پاسخ‌دهندگان در مقطع کارشناسی ارشد که مدرک کارشناسی خود را از دانشگاه آزاد گرفته‌اند و ۱/۹ درصد در مقطع کارشناسی ارشد با مدرک کارشناسی از سایر دانشگاه‌ها بوده‌اند.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب دانشکده محل تحصیل

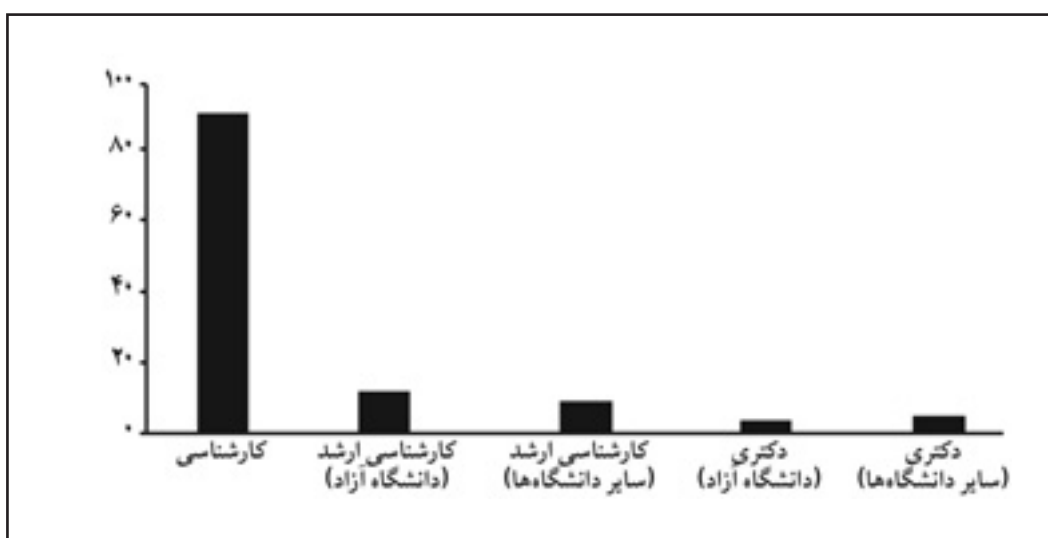
دانشکده	تعداد	درصد
علوم انسانی	۴۸	۱۵/۵
علوم پایه	۵۱	۱۶/۵
علوم و فنون دریایی	۲۹	۹/۴
زبان‌های خارجی	۲۹	۹/۴
شیمی	۳۱	۱۰
الهیات	۴۹	۱۵/۹
فنی و مهندسی	۲۹	۹/۴
مدیریت	۴۳	۱۳/۹
جمع	۳۰۹	۱۰۰

نمودار ۱-۳ تعداد پاسخ دهندگان بر حسب دانشکده محل تحصیل

با ۰/۳ درصد، کمترین آن را تشکیل می دهند. با توجه به نتایج به دست آمده، مشخص شد که ۲۹/۸ درصد در سال دوم، ۲۵/۳ درصد سال سوم، ۲۴/۹ درصد سال اول، و ۲۰ درصد در سال چهارم در حال تحصیل بوده اند. بالاترین میزان پاسخ دهندگان به پرسشنامه را دانشجویان سال دوم و پایین ترین میزان آن را

ضمن اینکه ۳ نفر در مقطع دکترا تحصیل می کرده اند که یک نفر از آنها با مدرک کارشناسی ارشد از دانشگاه آزاد و دو نفر دیگر با مدرک کارشناسی ارشد از سایر دانشگاه ها بوده اند، دانشجویان مقطع کارشناسی با ۹۳/۲ درصد، بیشترین تعداد پاسخ دهندگان به پرسشنامه و دانشجویان مقطع دکترا از دانشگاه آزاد اسلامی

نمودار ۲-۳ تعداد پاسخ دهندگان بر حسب مقطع تحصیلی

دانشجویان سال چهارم تشکیل می دهند. بیشتر پاسخ دهندگان در هفته یک بار به کتابخانه مراجعه می کنند، به طوری که ۲۸/۵ درصد این گزینه را انتخاب کرده اند. ۲۳/۷ درصد دو بار در هفته، ۱۸/۶ درصد سه بار در هفته و ۱۴/۶ درصد، چهار بار در هفته به کتابخانه دانشکده خود مراجعه می کنند. همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود ۴۸/۳ درصد از دانشجویان، در یافتن منابع مورد نیاز از کتابدار کمک گرفته اند. تعدادی از دانشجویان در یافتن منابع و اطلاعات مورد

نیاز خود، استفاده از برگه دان را انتخاب کرده اند، ۴۲/۱ درصد). ۴ درصد اظهار داشته اند که برای یافتن منابع مورد نیاز از رایانه استفاده کرده اند و ۵/۶ درصد از طریق بازدید مخزن منابع را یافته اند.

بیش از نیمی از دانشجویان (۵۳/۴ درصد) به میزان بسیار زیاد؛ ۲۶/۸ درصد، در حد زیاد؛ و ۱۱/۴ درصد، تا حدودی از کتاب استفاده کرده اند. دایرةالمعارفها در رتبه بعدی قرار دارند (۲۱/۱ درصد در حد خیلی زیاد، و ۱۵/۹ درصد در حد زیاد). واژه نامه ها، روزنامه ها و

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب سال تحصیلی

سال تحصیلی	تعداد	درصد
سال اول	۶۱	۲۴/۹
سال دوم	۷۳	۲۹/۸
سال سوم	۶۲	۲۵/۳
سال چهارم	۴۹	۲۰
جمع	۲۴۵	۱۰۰

جدول ۳. توزیع فراوانی نحوه بهره گیری از منابع و اطلاعات در کتابخانه

شیوه یافتن منابع و اطلاعات	تعداد	درصد
استفاده از برگه دان	۱۲۷	۴۲/۱
استفاده از رایانه	۱۲	۴
بازدید مخزن	۱۷	۵/۶
کمک گرفتن از کتابدار	۱۴۶	۴۸/۳
جمع	۳۰۲	۱۰۰

پایان نامه‌ها به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار دارند. استفاده از تالار مطالعه کاملاً مورد تأیید پاسنخگویان بوده است و ۴۳/۲ درصد، استفاده از تالار مطالعه را در اولویت قرار داده‌اند.

یافتن کتاب‌های مورد نیاز در اولویت بعدی قرار دارد؛ ۱۵/۵ درصد کاملاً آن را درست و ۴۰/۹ درصد آن را درست ارزیابی کرده‌اند. استفاده از پایان نامه‌ها و گزارش‌های علمی، استفاده از تالار مرجع، استفاده از روزنامه‌ها، و استفاده از مجله‌های علمی تخصصی داخلی در اولویت‌های بعد قرار دارد.

کتاب‌های فارسی بیشترین فراوانی را در رفع نیاز دانشجویان داشته است (۱۶/۲ درصد در حد خیلی زیاد و ۳۸/۶ درصد در حد زیاد).

پایان نامه‌ها، کتاب‌های لاتین و مجله‌های فارسی در اولویت‌های بعدی قرار دارند، لیکن فراوانی آنها قابل توجه نیست. آزمون انجام شده نیز، مطلب فوق را تأیید می‌کند.

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول، ملاحظه می‌شود که بیشتر دانشجویان، نبود منابع کافی در کتابخانه را به عنوان مهم‌ترین دلیل عدم

توفیق خود در یافتن منابع در کتابخانه عنوان کرده‌اند چرا که ۶۹/۹ درصد در پرسشنامه، این گزینه را انتخاب کرده‌اند.

عدم توانایی جست‌وجوی صحیح با ۱۵/۸ درصد در رتبه دوم؛ و ساعات محدود کتابخانه با ۸/۶ درصد در رتبه سوم قرار دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که دلیل اصلی عدم موفقیت دانشجویان در یافتن منابع مورد نیاز خود در کتابخانه، فقدان منابع کافی در کتابخانه است، البته مشروط به آنکه دانشجویان راهنمای صحیح جست‌وجو را بدانند و با روش‌های صحیحی جست‌وجو کرده باشند.

اکثر دانشجویان اظهار داشته‌اند که کتابداران توانایی و علاقه‌مندی لازم را برای ارائه خدمات به دانشجویان دارا هستند چرا که ۶۲ درصد میزان توانایی کتابداران را کاملاً و ۶۳/۱ درصد میزان علاقه‌مندی کتابداران را کاملاً، ارزیابی کرده‌اند و تنها ۰/۷ درصد از دانشجویان، کتابداران را فاقد توانایی و ۲/۷ درصد، آنها را فاقد علاقه‌مندی لازم در ارائه خدمات دانسته‌اند.

همان طور که در جدول ملاحظه می‌شود

جدول ۴. توزیع فراوانی دلایل عدم موفقیت دانشجویان در یافتن منابع مورد نیاز

درصد	تعداد	دلایل عدم موفقیت
۶۹/۹	۱۶۸	عدم وجود منابع کافی در کتابخانه
۱۵/۸	۴۲	عدم توانایی جست‌وجوی صحیح
۲/۳	۶	عدم همکاری کتابداران
۸/۶	۲۳	ساعات محدود کتابخانه
۳/۴	۹	عدم سازماندهی مطلوب منابع
۱۰۰	۲۶۶	جمع

اکثر پاسخگویان، آموزش استفاده از کتابخانه را برای خود مهم ندانسته‌اند چرا که ۵۸/۱ درصد، آموزش شناسایی منابع و ۸۴/۷ درصد، آموزش شیوه بهره‌گیری از منابع را لازم ندانسته‌اند و در مقابل تنها ۴۴ و ۴۵ نفر به ترتیب، آموزش شناسایی منابع و شیوه بهره‌گیری از منابع را لازم دانسته‌اند. اکثر دانشجویان، ۶۸/۹ درصد، دلیل استفاده از کتابخانه را مطالعه درسی ذکر کرده‌اند. انجام تکالیف درسی با ۱۱/۹ درصد، پژوهش پایان‌نامه‌ای با ۹/۲ درصد، و مطالعه تفریحی با ۵/۱ درصد در رتبه‌های بعد قرار دارند.

۷۹/۴ درصد از دانشجویان اظهار داشته‌اند، آموزش‌هایی در زمینه بهره‌گیری از کتابخانه داشته‌اند. ۳۰/۸ درصد، این آموزش‌ها را از طریق راهنمایی و کمک کتابداران فرا گرفته‌اند؛ ۲۴/۶ درصد، واحد درسی آشنایی با کتابخانه را گذرانده‌اند، ۲۰ درصد آنها این آموزش‌ها را از طریق مطالعه کتاب‌ها و جزوه‌های آموزشی کسب کرده‌اند؛ و بالاخره، ۱۲/۳ درصد از طریق شرکت در دوره‌های کتابداری این آموزش‌ها را دریافت کرده‌اند.

۵۰ درصد از دانشجویان، خود را دارای توانایی

و ۵۰ درصد دیگر خود را فاقد توانایی و مهارت در بهره‌گیری از کتابخانه دانسته‌اند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های به دست آمده نشان داد که نبود منابع کافی در کتابخانه، بیشترین تأثیر را در عدم آشنایی و مراجعه دانشجویان به کتابخانه دارد و چون کتابخانه‌های واحد تهران شمال نتوانسته است نیاز دانشجویان خود را در زمینه‌های مختلف موضوعی برآورده کند، میزان مراجعه و گرایش دانشجویان به این کتابخانه‌ها کم است و دانشجویان استفاده کافی و لازم را از کتابخانه‌ها نمی‌برند.

دانشجویان واحد تهران شمال، در جست‌وجوی اطلاعات و منابع مورد نیاز خود، از رایانه بسیار کم استفاده می‌کنند چون امکانات استفاده از آن به اندازه کافی برای دانشجویان فراهم نشده است.

از نظر دانشجویان، کتابداران این کتابخانه‌ها علاقه‌مند و دارای توانایی در کار خود هستند و اکثر دانشجویان از کتابداران رضایت دارند.

نتایج همچنین نشان داد که کتابداران،

جدول ۵. توزیع فراوانی اهمیت آموزش استفاده از کتابخانه از نظر دانشجویان

خیر		بلی		نوع آموزش
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۸/۱	۲۵۲	۱۴/۹	۴۴	آموزش شناسایی منابع
۸۴/۷	۲۴۹	۱۵/۳	۴۵	آموزش بهره‌گیری از منابع
-	۵۰۱	-	۸۹	جمع

دانشجویان را در یافتن منابع و اطلاعات مورد نیاز راهنمایی می‌کنند و یا شیوه استفاده و یافتن اطلاعات را به آنان می‌آموزند و به طور کلی، کتابداران تأثیر چشمگیری در آموزش استفاده از کتابخانه به دانشجویان دارند.

اکثر دانشجویان با آموزش استفاده از کتابخانه مخالف بودند و باید علت مخالفت آنها بررسی و تدبیری برای آن اندیشیده شود.

پیشنهاد‌های پژوهش

- با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهاد می‌شود که آموزش استفاده از کتابخانه به عنوان یک طرح تحقیقاتی برای دانشجویان به صورت آزمایشی انجام شود، سپس نتایج به دست آمده از این طرح، ارزیابی و تجزیه و تحلیل شود و نتایج آن در اختیار برنامه‌ریزان دانشگاه قرار گیرد تا بر اساس واقعیت‌ها و یافته‌های موجود، لزوم گنجاندن چند واحد درسی آموزش استفاده از کتابخانه، در سرفصل برنامه درسی دانشجویان، تأیید شده و در آینده در مورد آن اقدام شود.

همچنین پیشنهاد می‌شود که در بدو ورود دانشجو به دانشگاه، دو واحد درسی آشنایی با کتابخانه به صورت پیش‌نیاز به دانشجو ارائه شود تا دانشجو در همان ابتدا با کتابخانه آشنا شده و از منابع آن استفاده کند. همچنین ضمن تدریس این درس به دانشجویان، آموزش علمی استفاده از کتابخانه هم به دانشجویان ارائه شود تا تأثیر آموزش‌ها بیشتر شود.

- طبق نتایج به دست آمده که گویای نقش مهم کتابداران در آموزش دانشجویان است، پیشنهاد می‌شود تا مسئولان دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها، کتابداران متخصص و متعهد بیشتری را در کتابخانه‌ها به کار گیرند و همچنین

از استادان هم دعوت شود تا در آموزش دانشجویان، با کتابداران همکاری کنند.

کتابداران و استادان دانشکده با همکاری و مشورت یکدیگر، نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را اولویت‌بندی کرده و با توجه به این نیازها، اقدام به مجموعه‌سازی در کتابخانه نمایند. اعضای هیئت علمی و استادان، با همکاری کتابدار، مطالب روز و مورد نیاز دانشجو را به کتابخانه معرفی کنند و استادان و کتابداران، کتاب‌های جدید و افزوده شده به مجموعه کتابخانه را به دانشجویان معرفی کنند و آنان را از آخرین منابع و موجودی کتابخانه آگاه سازند.

- مسئولان دانشگاه باید تسهیلات و تجهیزات لازم را برای دانشجویان در کتابخانه فراهم آورند، مانند امکانات زیراکس، امکانات رایانه‌ای، و همچنین امکانات رفاهی مناسب و فضای کافی را در اختیار کتابخانه‌ها قرار دهند. - در صورت امکان، نظام این کتابخانه‌ها به صورت باز باشد تا دانشجویان به راحتی بتوانند منابع مورد نیاز خود را شناسایی و از آن استفاده کنند.

- ساعات کار کتابخانه‌ها بیشتر شود تا مراجعان و استفاده‌کنندگان از کتابخانه هم بیشتر شوند، چون با بالا رفتن ساعات کار کتابخانه، میزان استفاد از آن هم بیشتر می‌شود.

- نظرات و دیدگاه‌های دانشجویان به صورت دوره‌ای در مورد کتابخانه بررسی و ارزیابی شود تا در روند بهبود آن تأثیر بیشتری داشته باشد.

- امکانات رایانه‌ای بیشتری در اختیار کتابخانه‌های این واحد دانشگاهی قرار داده شود و در کنار آن آموزش استفاده از رایانه هم به دانشجویان ارائه شود.

- پژوهشی در مورد ارزیابی مجموعه و

۳. صمدی، ثریا. «بررسی میزان آشنایی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای علوم پایه دانشگاه تبریز با منابع مرجع تخصصی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد تبریز، ۱۳۷۶.

4. Ampka, S.A. "A survey of the quantity of the students acquaintance in the Midogory university library ". *ISA*, Vol.4, No.3 (2000):19.

5. Dury, Peter. "A study of library use at university of Keele". *Research in librarianship-research*, Vol.2, No.7 (1968):3-6.

6. Jiao, Q. G; Onmuegbuzie , A.J. "College and research libraries". *Library Review*, Vol. 46, No. 586 (1995): 20-44.

7. Williams, Paul. "Conceptualizing academic library use: results of continuing educations students in a small Canadian undergraduate university". *Canadian- Journal of Higher-educations*, Vol.25, No.3(1995):31-48.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۳/۶/۱۷

خدمات کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال انجام پذیرد تا نقاط قوت و ضعف این کتابخانه‌ها تعیین شده و در بهبود آن تلاش شود.

- همچنین پیشنهاد می‌شود که در آینده، پژوهشی در مورد دانشجویانی که واحد درسی آشنایی با کتابخانه را گذرانده‌اند و نوع و چگونگی آموزشی که به آنها ارائه شده است، انجام شود و این دانشجویان با سایر دانشجویانی که این واحد درسی را نداشته‌اند، مقایسه شده و نتایج آن در اختیار مسئولان و برنامه‌ریزان دانشگاه قرار داده شود.

منابع

۱. پوراحمد، علی اکبر. «بررسی میزان استفاده دانشجویان از منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های دانشگاه امام حسین در سال ۷۵-۱۳۷۴ و دستیابی به نقاط قوت و ضعف کتابخانه‌های دانشگاه امام حسین». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، واحد تهران مرکز، ۱۳۷۴.

۲. سلطانی، پوری؛ راستین، فردین. *اصطلاحنامه کتابداری*. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۲.

